

78 = DKK. 1910. 30-37.1.

x321

BARCSA János **A debreczeni egyetem története.**

Az a törekvés, hogy Debreczenben a tanuló ifjuság a legmagasabb képesítést is megszerezhesse, igen régi és szorosán összefügg a debreczeni főiskola történetével. Lassanként fejlődött a főiskola arra a magaslatra, amelyen most áll. Jóformán csak azt tudjuk kiolvasni a XVI—XVII. századi tanrendszeréből és a főiskolának akkori jelentőségéből, hogy magok a magyar reformátusok sem tartották olyannak, mint amely a református egyház lelkeszeinek a szükséges képzést megadni képes. Csak előkészítőnek tartották a külföldi egyetemre, melyek egyedül képesek a lelkész-képzés feladatát betölteni. Az erdélyi fejedelmek, városok, gazdag főurak alapítványokkal, vagy rendes segéllyel igyekeztek biztosítani az ifjak külföldre menését.

Különösen a XVII. század közepéig volt erre nagy szükség, mert még akkor a debreczeni főiskola gyenge anyagi erővel rendelkezett. Azonban Várad eleste után, az ottani tanuló ifjuságnak az osztróm után életben maradt csekély töredéke, Mártonfalvi György tanár vezetésével 1660-ban Debreczenbe jött s az erdélyi fejedelmek is ettől az időtől kezdve karolták fel és látták el fejedelmi alapítványokkal a debreczeni főiskolát. A külföldi egyetem látogatása azonban tovább folyt s a rektoriák intézménye egymagában is igen sok ifjúnak tette lehetővé a külföldre menetet. A nagyobb eklézsiák rektori jövedelmeiből annyit szerezhetek magoknak az ifjak, hogy megtakarított pénzükből külföldi utra keltek. Erre különben az iskola törvényei is kötelezték őket. Az egyházkerületi gyűlés 1764-ben felhívta az espereseket, hogy a rektoriákat élvező if-

jakat kötelezzék a külföldi egyetem látogatására.¹

Az egyházkerületi gyűlés 1794-ben úgy intézkedett, hogy ha az akadémiákra készülő iskolamester, vagy senior meghal, mivel pénze nem az ő keresménye, hanem kegyes cselra rendelt adakozás (promotio), ebből csak a szülék által adott segítséget kell visszaadni a szüléknek, vagy a rokonoknak, a többinek egyharmad része a szülöké, egyharmada az egyházné, ahol tanított, egyharmada a kollégiumé, a senioréből két harmad rész a kollégiumé.²

A kormány azonban politikai okokból korlátozta az ifjak külföldi egyetemre való járását. Ez a körülmény még inkább sarkalta a hazai reformátusokat arra, hogy itthon létesítsenek egyetemet és pedig Debreczenben. Az ifjaknak csak arra az egyetemre volt szabad menni, amely „passzásokban” benne volt. Mivel 1792-ben 52 külföldre menő ifju közül többen más egyetemre mentek, a helytartó tanács 1796-ban ezt szigorúan tiltotta. Majd meg csak az evangélikus akadémiákat volt szabad felkeresni, ezért a tiszántuli egyházkerületi gyűlés 1800-ban a marburgi és heidelbergi református akadémiákra való kimenetel megengedését sürgette. A kormány 1801-ben a göttingai, vittenbergi, lipesei, tübingai és a jénai egyetemre való kimenetelt engedte meg. A szabad kimenetel utáni vágy azonban arra indította az egyházkerületet, hogy 1804-ben legalább a hollandi egyetemre való kimenetel megengedését kérje. Arra is volt gondolja a kormánynak, hogy a külföldön levő ifjak politikai szempontból kifogásolható esekelményt ne kö-

¹ Egyházker. jkv. 1764 máj. 1. p.

² U. o. 1794: 64. p.

vessének el. Az 1805 decz. 18-iki helytartótanácsi rendelet kötelezte a külföldi akadémiákon tanuló ifjakat, hogy az illető akadémia prorektoraitól félevenként bizonyítványt kérjenek magaviseletükről és azt a helytartótanácsnak bemutassák.¹

Mindezek eléggé bizonyítják, hogy a magyarországi reformátusok, különösen a XVIII. század folyamán, a külföldi egyetem látogatását tiltó kormányrendeletek hatása alatt nagyon érezték egy magyar protestáns egyetem hiányát, épen azért az akkori nehéz viszonyok közt is megpendítettek az egyetem eszméjét. A debreczenieket nagyon érdekli ez a terv, mert bár meg nem valósult, az egyetem valószínű székhelye akkor is Debreczen volt!

A debreczeni egyetem eszméjét az a hír vetette felszínre, hogy a pesti egyetemet Esztergomba helyezik át. Jól tudták a reformátusok, hogy ennek a tervnek a megvalósulása azt jelenti, hogy a már akkor is államnak tartott egyetem kizárólag r. kath. egyetemmé lesz. A tiszáninneri egyházkerület vetette fel ekkor azt az eszmét, hogy a reformátusok és evangélikusok a görög nem egyesültekkel közösen állítsanak fel egyetemet. A tiszáninneriek részletes tervet is dolgoztak ki a terv keresztülvételére, sőt megkeresték ezen ügyben a görög nem egyesültek metropolitáját is.²

A tiszántuli egyházkerületi gyűlés helyeselte az eszmét, bár aggodalmát fejezte ki afelett, hogy a három felekezet közt surlódás támadhat. Azt is kifogásolta, hogy a terv szereint az egyetem tőkét az államkincstár kezelte volna s nem tartotta könnyen megoldhatónak, hogy a theológiát a három felekezetnek közösen adják elő.

¹ Egyházker. jkv. 1804: 24. p. 1805. jan. 13-an 5. p. 1807: 3. p.

² U. o. 1796 ápr. 25-én 29. p.

Mindazáltal a nehézségek eloszlatását a jövő feladatának hagyván, az ügyet kitérték a pesti konferencia (a mai egyetemes konvent) feladatául és a királyhoz is feliratot küldtek ebben az ügyben.

Az ügyet csakugyan tárgyalták az 1796 jun. 12-iki pesti konferencián, de sikertelenül. A dunántuliak és az evangélikusok meg sem jelentek. Stratimirovics, metropolita pedig azt írta, hogy az egyetem ügyében nemzeti kongresszus nélkül nem intézkedhetik, azt pedig nem tudja összehívni. Így hiúsult meg egy szép eszme, melynek megvalósulása nemcsak Debreczen, hanem a hazai protestánsok és a g. nem egyesültek életében is korszakalkotó lett volna, bár a g. nem egyesülteknek ilyen tervben való részvétele sem akkor, sem később semmi valószínűséggel nem birt.

A protestáns egyetem eszméje azonban a levegőben volt. Maga a kormány is foglalkozott az eszmével, de csak politikai okokból. Ugyanis a Napoleoni háborúk zürzavarában Metternich kormánya folytonosan félt a külföldről beáramló szabadelvű irányzatoktól. Ezért igyekezett valami módon feleslegessé tenni a protestáns ifjaknak külföldre való járását. A tiszántuli egyházkerületi gyűléstől 1806-ban az iránt kért véleményt, hogy az esetleg Debreczenben és Pozsonyban felállítandó theológiai intézet nem tenné-e feleslegessé a külföldi egyetem látogatását. A tiszántuliak azonban idegenkedtek a tervtől. A kormány 1810-ben újra felvetette az eszmét, s hogy annak nagyobb nyomatókat adjon, eltöltötte az ifjakat a külföldi egyetem látogatását. Az egyházkerületi gyűlésre azonban ez a tilalom épen ellenkező hatást gyakorolt, mint amelyet a kormány várt. Ők nem óhajtottak a kormány által fentartott és különben annak kezében levő akadémiát, hanem olyat, mely egészen a református

Bor, sör és
pálinka mérés.

JAKAB ISTVÁN FÜSZER ÉS CSEMEGE
KERESKEDÉSE.
MAGYAR ÉS FR. PEZSGÓ, COGNAC RAKTÁRA.
DEBRECZEN, CSAPÓUTCA 77. SZÁM ALATT

M. kir. dohány
és szivar árúda.
Telefon 381

GOMBOS GERGELY HENTES- ÉS ZSIRADÉKÁRÚ ÜZLETE
DEBRECZEN, EGYHÁZ-TÉR 5. SZ.
Ajánlja mindennemű hentesárút, ugymint zsir és szalotna nagy- és kicsinybeni eladását napi árfolyam

egyház kezében van. Tehát czélul tüzték ki, hogy a debreczeni főiskolát fejlesszék akadémiává!

Az anyagi erőforrás megtalálása még nehezebb feladat volt, mint napjainkban is. A promóciók jövedelme ugy sem volt külföldi utazásra fordítható, ezért a rektoriák jövedelmének egy részét a professzorok számanak szaporítására szánták, az Énekeskönyv privilegiumának jövedelméből is erre rendelték egy részt. Majd meg a hajdani Apaffy-féle alapítvány megszünt jövedelmét kérték a kormánytól, hogy abból állítsanak fel Debreczenben teológiai intézetet. Ez a terv azonban meghiusult. A kormány azt felelte az egyházkerület kérésére, hogy az Apaffy-féle alapítvány visszaállításáról szó sem lehet, mert már régen nincsen a kollégium annak élvezetében, új alapító levele pedig nincs!

Az egyházkerület ekkor az egyházközségek áldozatkészségéből akarta a teológiai intézetet felállítani. Ez még kevésbé sikerült, mert még folyamatban volt a kollégium régi épületének építése, mely szintén az egyházközségek áldozatkészsége folytán fejeztetett be. A pesti konferencia azonban (a konvent) már bizonyosra vette a teológiai intézetnek Debreczenben való felállítását, úgy, hogy már végzésileg is kimondta 1811-ben, miszerint a debreczeni teológiai intézetben kell minden ifjunak a professzorokat hallgatni, különben exmisszióra (papi kibocsátás) nem boesátható.

A többi egyházkerület főiskolái azonban mindjárt féltékeny szemekkel nézték a debreczeni főiskola emelkedését. A tiszáninneniek ezt ki is fejezték egy levelekben. „Mivel Debreczennek a felsőbb rendelésekben említése kedves árnyat vetett kollégiumára” — írják a tiszán-

inneniek 1811-ben, — kéri a tiszántuliakat, hogy úgy emeljék a debreczeni kollégiumot, hogy az a többi főiskola törvényes jussainak megszorítására ne vezessen, „mert ennek számtalan, vajha már is nem tapasztalt balkövetkezéseitől tart.” A tiszántuli egyházkerületi gyűlés azt felelte, hogy vallása sérelmével nem emeli a kollégiumot, különben is már 1801-ben szóba hozták a debreczeni kollégium emelését a pesti konferencián, most csupán javításokat tesz a tanrendszere, akadémiának nem akarja nevezni, „mert már az valóban fényes árnyékon való kapkodás volna.”¹

A helytartó tanács 1810 jul. 17-iki rendelete, melyet azonban csak 1812-ben (!) kaptak meg a tiszántuliak, megengedte a külföldre menetelt, mit „hálaadó szívvél” vettek tudomásul. Az osztrák evangélikusoknak 1812-ben Teschenben állított fel a kormány teológikum gimnáziumot és az e czélra való gyűjtésre a tiszántuliakat is felhívta. Az egyházkerület határozata: „halasztódik”.² A helytartótanács 1812 nov. 10-iki rendelete szerint a külföldre menők passus díját csak a nagyon szegényeknek engedik el. Az egyházkerület azt felelte, hogy „a mieink pénzzel mennek”, csak a nagyon szegényeknek engedje el a kormány. A szász követ 1812 aug. 12-én azt írta az egyházkerületnek, hogy a göttingai magyar egyetemi ifjaknak kölcsönöz, ha a szülék ígérnek annak megfizetését. Az egyházkerületi gyűlés intette a követet, hogy csak nagy elővigyázattal kölcsönözzön. — A helytartótanács 1813 június 13-iki rendeletében intette a debreczeni professzorokat, hogy magok írják be a passusba az intézet nevét, mert

¹ Egyházker. jkv. 1810: 98. p.

² U. o. 1812: 12. p.

ők ismerik, hogy melyek a kiváló akadémiák.¹

Az egyre súlyosbodó reakció a külföldi egyetemek látogatását újból tiltotta. Egyelőre az 1818 nov. 24-iki rendelet a göttingai és jénai egyetemek látogatását tiltotta el. Az 1819 május 4-iki rendelet pedig „mivel a külföldi egyetemek tanulói, sőt professzorai közt is egy idő óta polgári és vallási fanatizmus jelei mutatkoznak, s a legközelebbi borzasztó történetek az ifjakra káros hatással voltak”, a külföldre menetelt tiltotta.²

Érezte azonban a kormány, hogy intézkedése, ha csak valami orvoslásról nem gondoskodik, nagy elégedetlenséget fog felkelteni. Ezért 1820-ban elrendelte egy studium teológikumnak Debreczenben való felállítását, mit a tiszántuliak — jegyzőkönyvük szerint — „örömmel fogadtak”. Az öröm nem igen volt őszinte, mert a kormány egyidejűleg tiltotta, hogy alattvalói a külföldi egyetemektől doktori diplomát fogadjanak el. Az 1820 márcz. 21-iki rendelet szerint husvét utáni hétre minden külföldön levő ifju haza jöjjön, mert jun. 25-én a bécsi teológiai intézet megnyílik. Akik vissza nem jönnek, neveiket tudatni kell a helytartótanáccsal. Ujabb rendelet szerint 1821 ápr. 2-án nyílik meg a bécsi teológiai intézet. A kormány, hogy a prot. ifjaknak külföldre való járását egyszermindenkorra lehetlenné tegye, a külföldi magyar egyetemi alapítványok alapító leveleit is kezébe akarta keríteni. E czélból 1821 okt. 23-án a király a külföldi egyetemeken levő magyar alapítványok alapító leveleinek másolatát kérte. Az egyházkerület azonban ezt, mégha akarta volna is, akkor sem teljesíthette, mivel azok külső országban vannak.³

¹ Egyhk. jkv. 1812: 12. p. 41. p. 1813: 3. p.

² U. o. 1819: 3. 60. p.

³ U. o. 1820: 22, 1821: 34. p.

A bécsi teológiai intézetet azonban a magyar református ifjak közül kevesen keresték fel. Akik felkeresték is, kevés eredményt értek el. Ezért kérdezte a helytartó tanács 1822-ben a tiszántuliakat, hogy beszámílják-e azt a papságra bocsátásnál. A tiszántuliak azt felelték, hogy Bécsbe odig egyetlen ifju sem kért kibocsátást.¹

A debreczeni főiskola színvonalának emelése tehát még e korban csak a teológiai képzés fokozásával volt kapcsolatban. De már az 1830-at követő években egy új szempont tette sürgetővé a főiskola fejlesztését: a tanár- és tanítóképzés rendszerezése. Tervek készültek, melyeket 1843-ban meg is kíséreltek keresztül vinni, de siker nélkül. Az önkényuralom eltemette az egész kérdést, mert a kormány fokozott követeléseivel szemben még a gimnáziumnak a megmentése is óriási nehézségekbe ütközött. Majd mikor valahogy sikerült a debreczeni gimnáziumot megmenteni, s a jogakadémiát is rövid időre életrekelteni, ujabb nehézséget támasztott a kormány az által, hogy kifogásolta, hogy teológiát végzett egyének alkalmaztatnak tanároknak és a debreczeni gimnázium tanárait is vizsgálatra akarta kényszeríteni.

Az alkotmány helyreállítása után a középiskolai törvény meghozatala előtt (1883. XXX. t.-cz.) már nyilvánvaló volt, hogy a tanárképzésnek régi módját, mely a debreczeni kollégiumban a teológiai képzéssel volt összeforva és tuynomóan gyakorlati jellegű volt, az új törvény nem fogja megengedni és így magának a református egyháznak kell az egyetemi képzés gondoskodnia.

1874-ben felvetődött az egyházkerületiek közt a „Debreczenben felállítandó

¹ Egyhk. jkv. 1822: 31, 58. p.

Böszörményi István
fűszer-, csemege- és gyarmatáru-kereskedése.

Ajánlja dusan felszerelt raktárát fűszerárakban: direkté behozott kávé-különlegességek, valódi angol tearum, magyar és francia cognakok, pezsgők és mindenféle likőrök nagy raktára.
DEBRECZEN, Petőfi-tér 12. sz. Máv. állomással szemben.

Mindennemü Czipők, Csizmák, Kalapok és **NEUMANN TESTVÉREK**

protestáns egyetem¹ kérdése, mit a tiszántúli egyházkerület örömmel fogadott. Az eszmét a dunántúli egyházkerület vetette fel. Debreczen mellett szolott földrajzi fekvésén kívül nagy multu főiskolája és az a körülmény, hogy ennek volt legtöbb erőforrása nemcsak a nagy terjedelmű egyházkerület áldozatkész egyházközségeiben, hanem az iskolákért a legszebb áldozatokra kész Debreczen városában is. Az eszme megvalósításához a nemes szívű Soós Gábor h. nánási országos képviselő 1879-ben 2000—2500 frtot jövedelmező tőke adományozását helyezte kilátásba. Be is váltotta ígérését, 1889-ben 50,000 frtot hagyván „az egyetemi rangra emelendő debreczeni református főiskola bölesészeti szakára.”¹

Megindultak a tervezetések. Egy 1880-ban az egyházkerületi gyűlés által elfogadott terv szerint 22 új, rendes tanszék lett volna szükséges a theologiai és jogi szak megerősítésére és a filozófiai szak szervezésére. Az évi szükséglet 66,200 frt lett volna. Volt egy kezdetlegesebb terv is, mely szerint 29,300 frtból is fel lehetett volna állítani a filozófiai kart, úgy, hogy rendkívüli tanárokat is alkalmaztak volna. A költséget a négy egyházkerület fedezte volna és pedig a dunántúli $\frac{3}{20}$ részt fedezett volna, vagyis 4395 frtot, a dunamelléki $\frac{5}{20}$ részt 7325 frtot, a tiszáninneni ugyanennyit, a tiszántúli 10,255 frtot, vagyis $\frac{1}{20}$ részt adott volna.

A bölesészeti szak tervének útjában állott az a körülmény, hogy mindenik egyházkerület egy-egy jogakadémia szervezésén fáradozott. A dunántúliak látták be leg hamarabb, hogy ez lehetetlen és okosabb dolog volna együtt létesíteni a debreczeni bölesészeti szakot. Bár ezt valósították

¹ Egyhk. jkv. 1774: 210. p., 1889: 21, 113. p.

volna meg, mondta Révész Bálint az 1880. júliusi egyházkerületi gyűlésen, akkor nem tervezett volna mindenik egyházkerület vetekedve egy-egy jogakadémiát és belenyugodtak volna abba a tervbe, melyet ő közölt br. Vay Miklóssal, hogy a reformátusok legfőlebb két jogakadémiát állítsanak, egyet a két dunai, egyet a két tiszai egyházkerület számára. Az akkor elvesztegetett pénzből most egy tanárképzővel kapcsolatos bölesészeti szakot lehetne szervezni, erre volna nagy szükség a középiskolai törvényjavaslat miatt. „Bizonyos, — mondta tovább Révész Bálint — hogy a bölesészeti szak tekintetében tovább így, ahogy eddig voltunk, a partikulárizmus féltékenysége által téllenségre kárhozható, egyetemes érdekeink veszélyeztetése nélkül nem maradhatunk.” Egyesüljünk tehát: „Igy ha szenved is a partikuláris érdek, ha elesik is egyik, vagy másik tarthatatlan intézet, de győzelemmel száll ki a harc tüzéből az egyetemes érdek.”¹

A debreczeni egyetem ügye lassanként a tanárképzés sürgető ügye miatt a magyar reformátusok közös érdekévé lett. A tiszántúli egyházkerületi gyűlés 1881-ben tervezet fogadott el, mely szerint a bölesészeti szakkal kiegészítendő debreczeni református főiskola kizárólag a középiskolai tanárképzés szempontjából volna szükséges, de a lelkészi és jogi pályán levők tudományos kiképzése szempontjából is fontos. Ugyanakkor a dunántúli egyházkerület a debreczeni egyetem érdekében lelkes felhívó szöveget boesátott ki.

Legfontosabb volt azonban, ami az egyetem ügyét új stádiumba juttatta, az 1881. évi zsinat határozata, mely szerint, mivel szükséges, hogy a magyar református egyháznak egy magasabb tanintézete legyen,

¹ Egyhk. jkv. 1880. jul. 1. p.

a zsinat kimondotta, hogy egy teljes bölesészeti és természettudományi, valamint theologiai fakultás állítassék fel, melyben a lelkészek és tanárok képeztessenek. Utasította a konventet, hogy az egyházkerületet ez ügyben kérdezze meg és a zsinathoz tegyen jelentést.

A tiszántúli egyházkerület által kibocsátott tervezetről az egyházkerületek 1882-ben nyilatkoztak. A tiszáninneni egyházkerület nem tartotta időszerűnek és kivihetőnek, a dunamelléki sem látta az ügyet annyira érettnak, hogy bizottságot válasszanak. Az erdélyi egyházkerület helyeselte és pártolást ígért, a dunántúli a legmelegebben pártolta.¹

A debreczeni főiskolai tanári-kar 1886-ban újból megsürgette az egyetem ügyét és a tanári-kar véleménye alapján kimondta az egyházkerületi gyűlés, hogy a bölesészeti tanfolyamot tanárképzővel kapcsolatban csak az egyetemes magyar református egyház összetett erejével tartja megvalósíthatónak, e célból megkereste a konventet. A konvent felhívta a tiszántúli egyházkerületet, hogy a bölesészeti tanfolyam és a tanárképző szervezésére tervezetet készítsen. A tanári-kar munkálatát 1887-ben újabb kiegészítés végett visszaküldte az egyházkerületi gyűlés.

A főiskolai gazdasági tanács véleménye az volt 1888-ban, hogy a bölesészeti tanfolyam szervezésének ügyét a pénzügyi viszonyok kedvezőtlen volta miatt vegyék le a napirendről. Felmerült 1889-ben a theologusoknak tanítói vizsgálatra való kötelezése miatt egy önálló neveléstani tanszék létesítésének eszméje, ami később meg is valósult. A főiskola akadémiai tanfolyamával kapcsolatban előadott filozófiai tárgyaknak meg volt az az eredménye, hogy a közoktatásügyi miniszter

¹ Egyházker. jkv. 1882. 78.

a theologiai tanfolyamot végzett hallgatóknak két, a matematika-physikai szakon pedig 3 évi egyetemi hallgatás után a tanári vizsgálat letételét megengedte. Ennél több engedményt azonban, mint a miniszter 1889-ben kijelentette, nem lehetett adni.¹

Az 1891. évi zsinat újból foglalkozott a debreczeni egyetem kérdésével, kimondván, hogy „a debreczeni főiskolával kapcsolatban fenálló teljes böleséleti fakultás, mint középiskolai tanárképző intézet, és egy, esetleg a kolozsvári tudomány-egyetemmel is kapcsolatba hozható református theologiai intézet felállítását elsőrendű szükségnek tartja és ezek előkészítésére mindent megtesz.” E célra a maga kebeléből egy 15 tagu bizottságot küldött ki.

A magyaránynak ígérkező mozgalomban Debreczen város egyházi és városi előljárósága és társadalma is részt vett. Egyik kimagasló eseménye volt az akkori felbuzdulásnak azon értekezlet, melyet Kiss Áron püspök elnöklete alatt 1893. okt. 27-én a debreczeni városházán tartottak. Az értekezlet kimondta, hogy a zsinat és az egyházkerület által kiadott felhívást és az ott elmondott beszédeket kinyomatja és házról-házra szétosztja, a város lakosait 2—2 polgártárs által felkeresteti lakásaikon, alapítvány, adomány, vagy évi járadék tétele végett. A pénzügyintézetekhez, iparvállalatokhoz, iparegyesületekhez, testületekhez külön felhívást küldött. A mozgalom igen szép anyagi sikerrel járt. 100,000 koronát meghaladó összeg gyűlt össze.

E törekvésekkel párhuzamosan az ág. evangélikus egyház 1900-ban felelevenítette azt a régi eszmét, hogy a budapesti

¹ Egyházker. jkv. 1888: 84, 1888: 378, 1889: 141, 143. p.

BALASSA M FÜSZER- ÉS CSEMEGE KERESKEDÉSE
Debreczen, Piac- és Szent Anna u. sarok.
Naponta friss érkezésű prágai sonka s felvágottak. Tea vaj. Chinai, orosz teák. Belföldi s

Villamos világítást

lakások, üzletek és egyéb helyiségek részére, malmok, gyárak, kastélyok saját

állami egyetemen protestáns teológiai fakultás létesíttessék. A református konvent 1900-ban az egyházkerületektől kért véleményt erről az ügyről. A tiszántúli református egyházkerületi gyűlés 1900-ban kimondta, hogy mivel a budapesti egyetemen római katolikus teológiai fakultás áll fenn, a protestáns teológiai fakultásnak az egyetemen való felállítását felekezeti egyenjogúság követelményének tartja. Adatok beszerzésével és tervezet készítésével biztá meg a debreczeni akadémiai tanári-kart.

Egyes buzgó férfiak kellőleg előkészítvén a talajt, az egyházkerületi gyűlés 1903-ban megalakította a debreczeni protestáns egyetem központi bizottságát, továbbá a debreczeni protestáns egyetem nagybizottságát és felhívta az egyházkerületet, hogy alakítsák meg a debreczeni protestáns egyetem egyházkerületi bizottságát. A központi bizottság a püspök és a főgondnok elnöklete alatt 16 tagból alakult. Ugyanakkor megalakították a debreczeni protestáns egyetemnek Debreczen város és Hajdu megye területére szervezett nagy bizottságát.

Nagyarányu volt a mozgalom, mely ekkor megindult. A mozgalom lelkes irányítója maga az egyházkerület tevékeny főgondnoka volt, akit a pillanatnyi akadályok le nem vertek, munkakedvét el nem vették. Munkásságának méltatása és objektív elbírálása a jövő feladata, annyi azonban ez időszerint is tény, hogy a debreczeni protestáns egyetemi mozgalmak történelmét gróf Degenfeld József főgondnok nevével a jövő sem választhatja el.¹

Öntudatosan és tradícióihoz méltó módon munkálkodott a nagy cél megvalósításán Debreczen sz. kir. város előljárósága

¹ Egyh. j. 1900: 14. p. 290. p. 1903: 282. p.

is, mely mint a multban is elsőrangú pártónusa volt a kebelében létesült iskolának, úgy az egyetemnek is első rangú pártfogójának bizonyult. Bevezetésül 1904-ben két bölesészeti tanszékre 200.000 korona tőkének évi 5%-os kamatát, azaz évi 10.000 koronát szavazott meg. Az egyházkerületi bizottságok is egymásután jelentették be a megalakulást.

Az egyetem létesítésének terve 1905-ben odáig érlelődött, hogy 1905-ben az igazgatótanács olyan tervet készített az egyházkerületi gyűlés elé, hogy a böleséleti fakultás alapjainak felhasználható jövedelméből fokozatosan hét tanszékot állítsanak fel a böleséleti szakon. Egyelőre 3 tanszék betöltését tervezték és pedig meghívás útján. Az egyházkerületi gyűlés azonban az igazgatótanács újabb véleménye után kívánta az ügyet tárgyolni, ami egyértelmű volt az ügynek egyelőre a napirendről való levételével. A mozgalom leglelkesebb vezetőjét, gróf Degenfeld Józsefet, kinek egyéniségével szorosán össze volt forrva az egyetem eszméje, ez a kudarc arra indította, hogy az egyetem központi bizottságának elnöki tiszléről lemondjon.

Érezte mindenki, legjobban azonban az egyházkerületi gyűlés, hogy amint eddig is gróf Degenfeld József volt a mozgalom lelke, úgy a jövőben is csak ő viheti az ügyet düllőre. Ezért az 1906. évi egyházkerületi gyűlés őt „törhetetlen ragaszkodásáról” biztosította, mire gróf Degenfeld József az ügy iránti meleg szeretetből lemondását visszavette. Már ekkor nem látott okot halasztásra az egyházkerület, hanem kimondta, hogy a böleséleti fakultás kiépítését a felhasználható alapok igénybe vételével megkezdi és az 1906—7. iskolai évben betölti a magyar nyelvészet és irodalom történeti és a klasszika-filológiai tanszékét. A debreczeni református egy-

házkerület meg 100.000 koronás egyetemi alapítványt jelentett be. Az egyházkerület is egymásután tették meg 2 és 10.000 korona közt mozgó szép ajánlataikat.

A Bocskay alapra gyűjtött összegeket is egyetemi tanszék alapra szánták az egyházkerület. Az egyházkerületi gyűlés 1907-ben a felemelt államsegély 10%-át örök időkre egyetemi tanszék-alapra ajánlotta fel. Az 1907—8. iskolai évben két új tanszékot, a magyar nyelvészeti és a második klasszika-filológiai tanszékot töltötte be az egyházkerületi gyűlés.

Méltán elvárja különben az egyházkerületi gyűlés és Debreczen sz. kir. város közönsége és előljárósága is, hogy az ujabban felvetett harmadik állami, vagy államsegélyes egyetem Debreczenben állíttassék fel. Debreczen sz. kir. város 1908 márcz. 26-án kelt határozatában jelentős áldozatot hozott egy teljes négykarú egyetem felállítására. E szerint „a város törvényhatósága adja az orvosi egyetem s a bölesészeti egyetem részére szükséges területeket; az orvosi fakultás rendelkezésére bocsátja a városi közkórházat és a baba iskolát, ezenkívül az egyetemi intézetek befogadására szolgáló épületek felépítéséhez 2.200.000 koronát szavazott meg.”

Az egyházkerületi gyűlés 1908 májusában melegen üdvözölte a nagy eszme felvetéséért a közoktatásügyi kormányt és „annak felkarolásáért fejedelmi áldozatokra kész, s ezzel ősi tradícióihoz hűnek bizonyult városi törvényhatósági bizottságot,

s nem haboz kijelenteni, hogy a nagy cél megvalósítása érdekében kész a maga részéről is az áldozatokra!”¹

A tanárképzés ügye azonban már eddig is némi eredményre vezetett. A magyar-latin-német nyelvi szakcsoportok tanerőkkel olyan mértékben el vannak látva, hogy a közoktatási kormány az 1908—9-ben megalakult debreczeni böleséleti fakultás hallgatóinak 1909-ben megadta azt a jogot, hogy a szabályszerű hallgatás után az országos tanárvizsgáló bizottság előtt vizsgálatot tegyenek. A szükséges tanszékek közül a rendszeres böleséleti tanszékot a jogi kartól függetlenül, valamint az új németnyelvi tanszékot, melynek terhet a Soós Gábor alapnak a szükségelt összegre való kiegészítéséig Debreczen sz. kir. város vállalta magára, az 1909—10. év folyamán tölti be az egyházkerületi gyűlés.

Igy áll ma a debreczeni egyetem ügye. Mivel a debreczeni egyetem megvalósítására öntudatos munka folyik, lehetetlen annak az édes reménynek nem tölteni el minden debreczeni polgár szívét, hogy Debreczen, mely úgy tiszta magyar voltánál, mint fejedelmi áldozatkészségénél fogva a művelődésnek elsőrendű zászlóvivője volt a multban és az napjainkban is, néhány év leforgása alatt egyetemi város lesz!

Adja Isten, hogy úgy legyen!

Dr. Barcsa János.

¹ Egyh. jkv. 1908: máj. 70.

Pérez szivar és cigarettatárcák, női kezításkák és utazó bőröndök nagy raktára

Mentze Henrik

ujdonságok árúháza

Kossuth-u. 4. sz.